

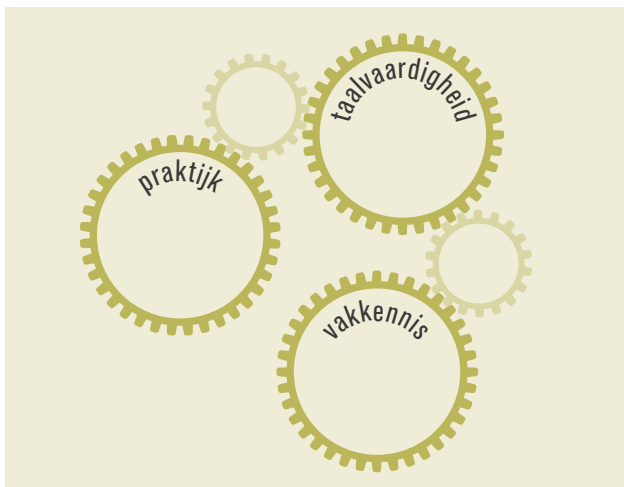
Taalontwikkeling en de ontwikkeling van vakkennis kunnen samen opgaan. Meer dan dat, ze kunnen elkaar versterken. Vooral in het vmbo en het mbo geeft ‘taalbewust lesgeven’ kansen om leerlingen sterker te betrekken bij het vak Nederlands en hun eigen taalontwikkeling. Daarvoor is het nodig dat vakdocenten en taaldocenten de handen ineen slaan. Tiba Bolle en Inge van Meelis, auteurs van het boek *Taalbewust Beroepsonderwijs*, vijf vuistregels voor effectieve didactiek, belichten in dit artikel hoe zo’n krachtige leeromgeving eruit kan zien.

Taalgerichte vakdidactiek in praktische leersituaties

Wie taalbewust lesgeeft maakt onderwijs aantrekkelijker

DOOR TIBA BOLLE EN INGE VAN MEELIS

Taalgerichte didactiek, of ‘taalbewust lesgeven’ kan docenten en leerlingen veel bieden. Aandacht voor vakkennis en taal, hand in hand, vergroot de leeropbrengst. Hoe taalvaardiger leerlingen zijn, des te sneller zij zich vakkennis kunnen verwerven en des te beter zij zich ontwikkelen in de beroepspraktijk. En andersom worden leerlingen die veel lezen, praten en schrijven over hun vak in rap tempo taalvaardiger. Taalbewuste didactiek stimuleert een actieve werk- en leerhouding en dat inspireert docenten. Wie taalbewust lesgeeft maakt het onderwijs begrijpelijker, leerzamer en aantrekkelijker. Leerlingen boeken betere resultaten in de taal- en vaklessen en zijn meer betrokken.

Taal en vak verbinden

Een manier om het Nederlands zinvoller en relevanter te laten zijn voor leerlingen is het verbinden van de leerstof Nederlands met de uitvoering van beroepsgerichte taaltaken. Zo kun je in de les Nederlands aandacht besteden aan de stageopdrachten, vakteksten uit de studieboeken of projecten en werkstukken die voor andere vakken moeten worden uitgevoerd. In overleg met de vakdocent kan de docent Nederlands helpen bij het voorbereiden van presentaties, het voeren van gesprekken en het schrijven van verslagen. Ook kan hij/zij betrokken worden bij het feedback geven op de taalproductie. Kennisontwikkeling en taalgroei kunnen elkaar dus versterken als de radertjes maar op de juiste manier in elkaar grijpen. Nemen we de drie pijlers – context, interactie en taalsteun – uit het handboek *Taalgericht vakonderwijs* (Hajer, 2009) en voegen we daarbij de belangrijkste inzichten van Hattie (2011) en Marzona (2013) dan komen we tot een aantal belangrijke voorwaarden:

- *Doelgericht werken in een praktijkgerichte context*
Het is belangrijk dat leerlingen het gevoel hebben dat ze zinvol leren en uitgedaagd worden zichzelf te verbeteren. Dat werkt positief op motivatie en betrokkenheid.
- *Leerzaam aanbod van de lesstof*
In een stimulerende leeromgeving is het taalaanbod betekenisvol en leerzaam en voeren leerlingen zinvolle activiteiten uit in een interessante context. Daag leerlingen uit

om vakkennis in te zetten in situaties die een beroep doen op taalvaardigheid (lezen, luisteren, spreken, schrijven en gesprekken voeren).

- *Aandacht voor woordenschat en woordgebruik*
Een (vak)taal leren betekent leren toepassen van woorden, (vak)begrippen en taalregels in betekenisvolle situaties. Heb systematisch aandacht voor woordenschatverwerving.

- *Voldoende interactie en taalproductie*
Om de taalvaardigheid en vakkennis te vergroten en nieuwe kennis te verwerken is het uiteraard nodig dat leerlingen zelf 'taal produceren'. Werk met spreek- of schrijftaken rondom vakkennis, want zo oefent een leerling en lokt hij reacties uit. Deze reacties geven weer nieuw taalaanbod dat past bij zijn eigen (taal)kennis, bijvoorbeeld door meer uitleg van de docent.

- *Feedback op inhoud en vorm*

Terugblikken en feedback geven versnelt en versterkt de vak- en taalontwikkeling. Zorg dus voor feedback: door de docent, door medeleerlingen, door andere gesprekspartners of door meelezers. Het werkt als bevestiging (wat gaat goed?) en draagt bij aan verbetering (wat kan beter?).

Acht krachtige taalleersituaties in het beroepsonderwijs

1. Studieteksten en opdrachten lezen
2. Instructie en uitleg begrijpen
3. Samenwerken en overleggen
4. Argumenteren in discussie en betoog
5. Beoordelings- en reflectiegesprekken
6. Presentaties geven
7. Brieven en e-mails schrijven
8. Een verslag of werkstuk schrijven

Aan de slag met een studietekst Hygiëne

In de les bij het vak Uiterlijke verzorging behandelt Yvon een theoriehoofdstuk. Het doel van deze les is dat de leerlingen de regels voor hygiëne kennen en kunnen aangeven waar en waarom ze deze regels moeten toepassen. Deze kennis zal achteraf worden getoetst.

Hoe verloopt de les Hygiëne?

De leerlingen gaan een tekst lezen over hygiëne. Maar eerst begint Yvon met aan te geven dat leerlingen alle hygiëneregels moeten kennen en kunnen toepassen als ze stage gaan lopen of gaan werken in de uiterlijke verzorging. Ze geeft aan dat hygiëne van belang is voor de gezondheid van medewerkers en klanten, voor de veiligheid en voor de uitstraling van de salon. Vervolgens introduceert Yvon de tekst met een woordweb op het bord.

Ze vraagt de leerlingen hygiënemaatregelen te noemen en vertaalt al doende een aantal dagelijkse woorden in vakwoorden: handen wassen valt onder *persoonlijke hygiëne*, opgeruimde kaptafels bepalen de *uitstraling* van de salon.

Hierna lezen de leerlingen de tekst zelfstandig en maken de bijbehorende vragen. Sommige leerlingen zitten stil te werken, maar er wordt ook gepraat over de leerstof. Vervolgens wordt per groepje een poster gemaakt rond de kernbegrippen gezondheid, veiligheid en hygiëne. Aan het eind van het blok laat Yvon de posters toelichten en stelt ze vragen over de toepassing ervan in de (stage)praktijk.

Ter afsluiting krijgen de leerlingen een theorietoets over de stof uit het hoofdstuk. In de toets worden definities gevraagd en moeten leerlingen verbanden tussen begrippen uitleggen (zoals verschillen benoemen tussen twee reinigingsmethodes).

Tot teleurstelling van Yvon wordt de toets niet erg goed gemaakt. Er blijkt weinig te zijn blijven hangen van de informatie uit de tekst.

Hoe krachtig en taalontwikkelen is deze les?

Laten we de les eens langslopen.

De leerdoelen zijn duidelijk en concreet (vuistregel 1). Yvon geeft duidelijk aan wat de leerlingen met de informatie uit de tekst moeten doen: vragen beantwoorden en (later) de poster maken. Ze vertelt dat hun kennis over hygiëne later ook wordt getoetst in zowel een theorietoets als een praktijkexamen.

Yvon probeert de les begrijpelijk, uitdagend en interessant te maken door voorkennis te activeren en een aantal kernwoorden te bespreken (vuistregel 2). Op verschillende momenten brengen leerlingen eigen kennis en ervaring in. Ze neemt de inbreng serieus en creëert op die manier betrokkenheid.

Yvon besteedt aandacht aan woordenschat (vuistregel 3) door een aantal belangrijke woorden op het bord te zetten. Deze woorden komen terug in de tekst en in de posteropdracht. De manier waarop ze aan woorden werkt is echter nog niet heel systematisch.

Het is wel een redelijk afwisselende, interactieve en praktische les. Yvon doet een beroep op alle taalvaardigheden: luisteren, lezen, spreken en schrijven (vuistregel 4).

Yvon geeft tussentijds feedback (vuistregel 5) aan groepjes leerlingen, bijvoorbeeld tijdens het lezen en tijdens het werken van de leerstof tot een poster.

Wat zou Yvon kunnen doen om de les nog effectiever te maken?

Aan de hand van de vijf vuistregels geven we Yvon een aantal adviezen om haar les taalbewuster in te richten:

Vuistregel 1: Maak leerlingen vooraf duidelijk waarom ze een tekst gaan lezen en wat ze met de informatie gaan doen. Geef aan dat het voor de toets niet voldoende is als ze de hoofdlijnen kunnen navertellen, maar dat ze de woorden en begrippen goed moeten kennen.

Vuistregel 2: Bekijk samen de tekst voordat de leerlingen beginnen met lezen en let op tekstkopjes, vetgedrukte woorden en illustraties. Help de leerlingen op die manier zicht te krijgen op de verschillende delen van de tekst, zodat ze het leeswerk beter kunnen overzien.

Vuistregel 3: Werk met een woordenlijst zodat het voor leerlingen duidelijk is welke nieuwe begrippen zij moeten kennen en gaan gebruiken. Controleer woorden en begrippen op speelse wijze, bijvoorbeeld door leerlingen in een raadspelletje begrippen te laten omschrijven.

Vuistregel 5: Bespreek met de leerlingen welke manieren van lezen en omgaan met lastige woorden kunnen helpen om de tekst beter te begrijpen. Bespreek hoe leerlingen het lezen en verwerken van de stof hebben aangepakt en wat daarbij goed ging. Zo leren de leerlingen van elkaar wat zinvolle lees- en leerstrategieën zijn.

Hoe zou Yvon kunnen samenwerken met de docent Nederlands?

Het motiveert leerlingen als zij in de lessen Nederlands werken met actuele teksten uit andere lessen. De docent Nederlands helpt leerlingen leesstrategieën toe te passen op deze teksten, zoals voorspellend lezen of gebruikmaken van tekstkenmerken en structuur (titels, tussenkopjes, illustraties). Leerlingen vinden het leuk én leerzaam om op deze manier met teksten uit andere vakken bezig te zijn. Daarnaast kan de docent Nederlands andere docenten ondersteunen bij het opzetten en (laten) bijhouden van een woordenschrift. In de Nederlandse les oefenen de leerlingen met het vinden van woordbetekenissen met behulp van de context, of met het opzoeken en noteren van woorden. Door het herhalen van de woorden en het elkaar overhoren ervaren de leerlingen hoeveel ze geleerd hebben: in de beroepsvakles, maar ook bij Nederlands.

We vatten bovenstaande nog eens samen in vijf bondige vuistregels, die zowel voor onderwijs in zaakvakken en beroepslessen als voor de lessen Nederlands gelden:

- Vuistregel 1. Werk doelgericht: stel zinvolle, concrete en duidelijke les- en leerdoelen.
- Vuistregel 2. Zorg voor leerzaam taalaanbod: draag de lesstof op een begrijpelijke, uitdagende en interessante manier over.
- Vuistregel 3. Werk aan woordenschat: besteed systematisch aandacht aan het aanleren van woorden.
- Vuistregel 4. Stimuleer toepassing en interactie: laat leerlingen lezen, luisteren, schrijven en spreken naar aanleiding van de lesstof.
- Vuistregel 5. Geef feedback: zorg voor feedback op inhoud, vorm en aanpak.

In het boek *Taalbewust beroepsonderwijs* laten we zien hoe je met deze vuistregels in veel voorkomende onderwijssituaties kunt werken. Voor dit artikel hebben we één concreet voorbeeld uitgewerkt. ●

Referenties

Hajer, M & Meestringa, T (2009) *Handboek taalgericht vakonderwijs*. Bussum: Uitgeverij Coutinho. Voorwaarde 2, 4 en 5 komen overeen met de ingrediënten van *Taalgericht vakonderwijs*, een aanpak waar met name in het voortgezet onderwijs veel mee geëxperimenteerd is. *Taalgericht vakonderwijs staat een didactiek voor waarbij gebruik gemaakt wordt van het feit dat taal een belangrijke rol speelt bij het leren, ongeacht wat er geleerd wordt. Ook hier onderzoekt men de mogelijkheden om meer aandacht aan taal te geven in de vaklessen.*

Hattie, J. (2011) *Visible learning for teachers*. Taylor&Fracis Ltd.

Marzano, R.J. (2013) *Wat werkt in de klas*. Basalt Educatieve Uitgeverij.

► Tiba Bolle en Inge van Meelis werken bij het Instituut voor Taalonderzoek en Taalonderwijs Amsterdam (ITTA) van de Universiteit van Amsterdam als adviseur, docenttrainer en ontwikkelaar. tiba.bolle@itta.uva.nl, Inge.vanmeelis@itta.uva.nl. Illustraties: Martina Strusny.